Valiokunnan mietintö SiVM 6/2020 vp─ HE 85/2020 vp

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 52 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 52 §:n väliaikaisesta muuttamisesta (HE 85/2020 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- hallitusneuvos Piritta Sirvio, opetus- ja kulttuuriministeriö (etäkuuleminen)
- johtaja Anni Miettunen, Opetushallitus (etäkuuleminen)
- asiantuntija Saku Lehtinen, Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry (etäkuuleminen)
- erityisasiantuntija Maarit Kallio-Savela, Suomen Kuntaliitto (etäkuuleminen)

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- STTK ry
- Akava ry
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- Suomen Yrittäjät ry
- Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto - SAKKI ry
- Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Suomen Ammattikoulutuksen Johtajat SAJO ry.
- Ammattiopisto Luovi
- Sivistystyönantajat ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain säännöksiä ammattitaidon ja osaamisen osoittamisen eli näyttöjen toteuttamistavoista. Pääsäännön mukaan näytöt tulee toteuttaa tekemällä käytännön työtehtäviä aidoissa työtilanteissa ja työprosesseissa. Koronavirusepidemian aikana näyttöjen toteuttaminen aidoissa työtilanteissa ja työprosesseissa on

kuitenkin erityisesti joillakin koulutusaloilla ollut vaikeaa tai mahdotonta, jos työpaikat ovat suljettuja tai niillä on suuri tartuntariski. Näyttöjen toteuttamistapaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan väliaikaisesti muutettavaksi siten, että näytöt voitaisiin aitojen työtilanteiden ja työprosessien sijaan toteuttaa suorittamalla muita käytännön tehtäviä, jotka mahdollisimman hyvin vastaavat aitoja työtilanteita ja työprosesseja. Lisäksi väljennettäisiin mahdollisuutta tarvittaessa täydentää näytössä osoitettua osaamista muulla osaamisen arvioinnilla. Esityksen tavoitteena on mahdollistaa opintojen edistyminen ja tutkinnon osien ja tutkintojen suorittaminen koronavirusepidemian aiheuttamissa poikkeuksellisissa olosuhteissa.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian ja olemaan voimassa 31.7.2021 saakka.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Keväällä 2020 koronaepidemiasta johtuen koulutusta järjestettiin poikkeuksellisin tavoin valmiuslain (1552/2011) nojalla annettujen soveltamisasetusten (valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuutta koskevista väliaikaisista rajoituksista, 126/2020 ja 191/2020) mukaisesti. Soveltamisasetuksilla rajoitettiin lähiopetuksen ja -ohjauksen järjestämisvelvollisuutta eri koulutusasteilla määräaikaisesti.

Oppilaitosten poikkeusjärjestelyjen taustalla olivat myös aluehallintoviranomaisten tartuntatautilain (1227/2016) 58 §:n nojalla tekemät päätökset, joilla määrättiin oppilaitosten tilat suljettaviksi. Asiaa koskevat ensimmäiset (17.3.2020) aluehallintoviranomaisten päätökset olivat voimassa 18.3.—13.4.2020 ja jatkopäätökset (8.4.2020) 14.4.—13.5.2020.

Hallituksen 6.5.2020 antaman koronakriisin hallinnan hybridistrategiasuunnitelmaa koskevan periaatepäätöksen mukaan lukioiden, ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen, yliopistojen, vapaan sivistystyön ja aikuisten perusopetuksen tilojen käyttöä opetukseen hallitaan 14.5.2020 alkaen tartuntatautilain mukaisilla toimenpiteillä.

Soveltamisasetusten voimassaolon päätyttyä 13.5.2020 ammatillisen koulutuksen järjestäjien on tullut järjestää ammatillista koulutusta ja toteuttaa näyttöjä ammatillisesta koulutuksesta annetun lainsäädännön mukaisesti. Näyttöjen toteuttaminen normaalin lainsäädännön edellyttämällä tavalla on kuitenkin hankalaa, koska näyttöjen toteuttamismahdollisuudet työpaikoilla ovat koronavirusepidemiasta johtuen puutteelliset. Koronavirusepidemia on hankaloittanut ammatillisen koulutuksen näyttöjen toteuttamista erityisesti tietyillä koulutusaloilla sekä riskiryhmiin kuuluvien opiskelijoiden kohdalla.

Hallituksen esityksellä mahdollistetaan se, että ammatillisen koulutuksen jatkuminen myös osaamisen osoittamisen ja tutkinnon osien sekä tutkintojen suorittamisen osalta voidaan turvata koronavirusepidemian aikana. Esityksen tarkoituksena on helpottaa mahdollisuuksia poiketa osaamisen näyttöjen toteuttamistapaa koskevasta pääsäännöstä, jonka mukaan näytöt tulee toteuttaa tekemällä käytännön työtehtäviä aidoissa työtehtävissä ja -prosesseissa. Niiden sijasta näytöt voi-

daan ehdotuksen mukaan toteuttaa suorittamalla muita käytännön tehtäviä, jotka mahdollisimman hyvin vastaavat aitoja työtilanteita ja työprosesseja. Ehdotetulla lainmuutoksella lisäksi väljennetään mahdollisuutta tarvittaessa täydentää näytössä osoitettua osaamista muulla osaamisen arvioinnilla. Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian ja olemaan voimassa 31.7.2021 saakka.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella sivistysvaliokunta pitää hallituksen esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta ehdottaa esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana.

Opiskelijoiden valmistumisen turvaaminen poikkeuksellisissa oloissa

Opiskelijoiden mahdollisuudet ammattitaidon ja osaamisen osoittamiseen aidoissa työtilanteissa ovat heikentyneet koronaepidemian aikana. Työpaikkojen sulkemisen tai suuren tartuntariskin vuoksi monilla koulutusaloilla on ollut vaikeaa tai mahdotonta toteuttaa ammatilliseen koulutukseen liittyviä osaamisen näyttöjä aidoissa työympäristöissä.

Valiokunta pitää kannatettavana sitä, että esityksellä turvataan ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden opintojen etenemisen ja valmistumisen edellytykset koronavirustilanteessa. Näyttöjen viivästyminen voi johtaa opiskelijan kannalta ammattiin valmistumisen ja siten myös työllistymisen siirtymiseen suunniteltua myöhemmäksi. Työnantajien näkökulmasta vaikutukset liittyvät ennen kaikkea osaavan työvoiman saatavuuteen. Pitkittyessään tilanne voi vaikeutua entisestään, jos työpaikat eivät pysty tarjoamaan tarvittavissa määrin mahdollisuuksia osaamisen hankkimiseen ja sen näyttämiseen aidoissa työtehtävissä. On tärkeää huolehtia siitä, että kenenkään opiskelijan valmistuminen ei jää kiinni puuttuvasta työpaikan näyttöympäristöstä.

Ehdotetuista säännösten mahdollistamista väljennyksistä huolimatta tulee huolehtia siitä, että ensisijaisesti selvitetään mahdollisuudet toteuttaa näytöt aidoissa työtilanteissa esimerkiksi vaihtoehtoisia työpaikkoja kartoittamalla. Osaamisen osoittaminen aidoissa työtehtävissä on keskeinen ammatillisen koulutuksen laatutekijä. Valiokunta korostaa, että esitettyjä joustomahdollisuuksia käytetään vain silloin, kun se on koronavirusepidemiaan liittyvien syiden vuoksi välttämätöntä.

Valiokunta painottaa, että ammatillisessa koulutuksessa myös poikkeuksellisten järjestelyjen aikana tulee varmistaa tutkintoa suorittavien osaamisen laatu ja työelämävastaavuus: työelämän tulee voida luottaa siihen, että tutkinnon suorittaneen osaaminen ja ammattitaito on arvioitu ja todennettu asianmukaisesti.

Väliaikaista muutosta tulee seurata

Asiantuntijakuulemisessa esitettiin toiveita ehdotettujen muutosten seurannasta ja vakinaistamisesta.

Valiokunta pitää ehdottoman tärkeänä, että ehdotetun lainmuutoksen vaikutuksia, koskien sekä näyttöjen toteuttamistapoja että osaamisen arviointia, seurataan tiiviisti ja sen yhteydessä kerätään kattavasti tietoa, joka käsittää opiskelijoiden, oppilaitosten ja työelämän näkökulmat. Seu-

rannalla saadun tiedon perustella voidaan arvioida tarvetta valmistella lainsäädännön muutoksia nyt väliaikaisiksi tarkoitettujen muutosten vakinaistamiseksi.

Työelämätoimikuntien tilannekuvat Suomen koronavirusepidemiaa edeltävältä ajalta (vuotta 2019 koskevat tilannekuvat) voivat muodostaa perustan, johon ehdotetun lakimuutoksen vaikutuksia on mahdollista peilata.

Digitalisaation hyödyntäminen

Näyttöympäristöiksi saatavilla olevien työpaikkojen määrän lisäksi koronavirusepidemia vaikuttaa samanaikaisesti esimerkiksi arvioijien saatavuuteen, johon työpaikkojen koronaviruksesta aiheutuva tilanne vaikuttaa. Valiokunta korostaa, että tilannetta voidaan helpottaa hyödyntämällä digitaalisia ratkaisuja. Niitä tulee mahdollisuuksien mukaan hyödyntää nykyistä laajemmin näyttöjen järjestämisen ja osaamisen arvioinnin toteutustapojen muuttuessa. On tärkeää, että digitaalisia menetelmiä ja oppimisympäristöjä kehitetään myös yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ja että hyviksi koettuja käytäntöjä jaetaan muiden käytettäviksi ja edelleen kehitettäviksi.

Viestintä

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että opetuksen ja koulutuksen sujumisen kannalta on olennaista viestinnän selkeys, yhdenmukaisuus ja oikeudellinen kestävyys. Viestintä ja tiedotus sisältävät muun muassa ohjeet ja verkkopalveluissa tarjottavan tuen. Niiden on tarkoitus tukea koulutuksen järjestäjiä toimimaan yhdenmukaisesti, millä varmistetaan osaltaan se, että opinnoissa eteneminen sekä tutkinnon ja sen osien suorittaminen mahdollistetaan opiskelijoille yhdenvertaisesti.

Ohjeiden ja muun verkkopalveluissa tarjottavan tuen muotoilussa on valiokunnan saaman asiantuntijalausunnon mukaan osoittautunut toimivaksi Opetushallituksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön viestintäyhteistyö, josta on jo syntynyt lisäarvoa koulutuksen järjestäjille. Sitä on tärkeää jatkaa myös mahdollisissa myöhemmissä poikkeusoloissa.

On tärkeää, että viranomaiset tiivistävät edelleen keskinäistä yhteydenpitoaan ja että ohjeistus on yhtenäistä. Tietoa tulee jakaa riittävästi kaikille asianomaisille tahoille; opiskelijoille, oppilaitoksille ja työpaikoille.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

> *Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 85/2020 vp sisältyvän lakiehdotuksen.*

Valiokunnan mietintö SiVM 6/2020 vp

Helsingissä 11.6.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Marko Asell sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Noora Koponen vihr
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Sari Multala kok
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Sari Sarkomaa kok
varajäsen Hanna-Leena Mattila kesk
varajäsen Jenna Simula ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen